

А. Ю. Мартинов

Європейський союз

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – міжнародне політично-економічне об'єднання європейських держав. Сформувався на основі Європ. екон. співтовариства, Європ. об'єдн. вугілля і сталі та Європ. товариства з атом. енергії. Правовою основою для такого об'єдн. став Договір про ЄС, підписаний 1992 12-ма державами-чл. 3-х зазнач. співтовариств (Бельгією, Великою Британією, Грецією, Данією, Ірландією, Іспанією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною, Португалією, Францією) у м. Маастрихт (Нідерланди). Згодом Маастрихт. договір доповнено низкою протоколів і заяв з різних аспектів діяльності ЄС. З погляду норм класич. міжнар. права ЄС поєднує в собі якості міжнар. організації та держави. Країни-чл. передали йому державниц. функції, попередньо відмовившись здійснювати ці функції самостійно. Це стосується передусім компетенцій ЄС у галузях конкуренції та спіл. торг. політики. Міжнар. юрид. статус ЄС дає об'єднанню можливість самостійно проводити дипломат. діяльність на міжнар. арені. Принципи верховенства й прямої дії права ЄС щодо систем нац. прав країн-чл. гарантують однорідність юрид. простору спільноти і також надають їй ознак державності федератив. типу. ЄС став результатом майже 40-річ. розвитку процесу інституціоналізації [європейської інтеграції](#). Впродовж 1-ї пол. 1990-х рр. країни-чл. ЄС спрямовували свої зусилля на створення Монетар. союзу. Паралельно вирішувалося питання включення до ЄС нових членів. 1995 до ЄС приєдналися Австрія, Швеція та Фінляндія, але більшість норвежців та швейцарців висловилися проти членства в ЄС. У тому ж році набули чинності Шенген. угоди (1985), які забезпечили політико-правові умови створення Шенген. безвіз. простору для громадян країн-чл. ЄС (у межах цього простору передбачено вільне пересування робочої сили та надання послуг). 1999 створ. Монетар. союз ЄС, однак до нього не увійшли Велика Британія, Данія, Швеція, 2002 єдина грошова одиниця євро введена у готівк. обіг. 2000 у м. Ніцца (Франція) на зустрічі глав держав 15-ти країн-чл. ЄС та 10-ти країн-кандидатів підписано договір, що фактично започаткував процес розроблення Конституції ЄС. 2002 розпочалася робота Конституц. конвенту, 2003 Рада глав держав-чл. ЄС затвердила проект Конституції. 2004 чл. ЄС стали відразу 10 країн: Естонія, грец. частина Кіпру, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія. У тому ж році в Римі підписано першу Конституцію ЄС, яка набуде чинності лише після її ратифікації (нац. парламентами або референдумами) в кожній з 25-ти країн-

чл. ЄС. Гол. наднац. орган виконав. влади ЄС – Європ. комісія (створ. 1958; президент від 2004 – Ж. Баррозу). Вона незалежна від впливу нац. урядів, приймає колегіал. рішення та несе відповідальність перед [Європейським парламентом](#). Складається з 20-ти європ. комісарів, зокрема голови ЄС і 2-х його заст., призначуваних за згодою урядами держав-чл. на 5 р. з правом переобрання. Комісари не мають права давати чи отримувати інструкції від нац. урядів, зобов'язані зберігати конфіденційність інформації. 1993 представництво Європ. комісії відкрито в Україні. Окрім низки соц.-екон. та внутр.-політ. проблем перед ЄС постала необхідність розбудови влас. ЗС. Першим викликом спіл. зовн. політиці ЄС у питаннях світ. безпеки стали балкан. події. Під час бомбардувань Югославії, коли НАТО, кероване США, по-своєму вирішувало конфлікт між албанцями та сербами (1998–99) в автоном. краї Косово, ЄС виявився неспроможним стати гарантом європ. безпеки. Нова криза у зовн.-політ. діяльності ЄС виникла у зв'язку з ініційов. США поваленням в Іраку режиму С. Хусейна. Держави-чл. та держави-кандидати у чл. ЄС, безумовно підтримуючи курс на повсюдне встановлення демократії, мали різні підходи щодо практич. вирішення проблем демократизації світу. ЄС фактично розколовся на «нову» Європу, яка на чолі з Великою Британією та Польщею підтримала ірак. політику США, орієнтов. на військ. втручання у внутр. проблеми Іраку, та «стару» Європу, яка на чолі з Францією та Німеччиною наголошувала на нелегітимності суто військ. вирішення ірак. проблеми. Відповіддю ЄС на ці виклики стало створення 2004 Європ. агентства з питань озброєнь та формування Європ. корпусу, покликаного виконувати миротворчі функції по всьому світу.

ЄС – найбільший торг. партнер та інвестор України. Політико-правові засади співробітництва закладені 1994 «Договором про партнерство й співробітництво між Україною та Європейським Союзом» (набув чинності 1998). Його положення 2004 поширені на 10 нових країн-чл. ЄС. У політ. сфері співробітництво здійснюється на рівні Ради співробітництва Україна–ЄС, регулярно відбуваються консультації у форматі Україна – «трійка» ЄС (складається з держави, яка головує в ЄС, держави, яка головувала у поперед. термін, і держави, яка буде головувати у найближчі півроку). 1997–2004 відбулося 8 засідань Ради співробітництва Україна–ЄС на найвищому рівні, 2005 підписано розрах. на 3 р. План дій Україна–ЄС, що передбачає запровадження політики «спец. сусідства». Окрім екон. аспектів, пріоритетами в співпраці України та ЄС є проведення регуляр. консультацій з актуал. міжнар. проблем, питань боротьби з організов. злочинністю та корупцією, запобігання нелегал. міграції, а також співробітництво у галузі культури й освіти. 2009 тривали переговори щодо укладення угоди про асоц. між Україною та ЄС: Україна наполягала на збереженні за собою перспективи вступу, ЄС хотів на невизнач. термін закріпити співпрацю у форматі т. зв. Сх. партнерства (також залишалися розбіжності стосовно унормування правил створення зони вільної торгівлі).

Рекомендована література

1. 1992 год: новый этап в истории западноевропейской интеграции. Москва, 1991;
2. Василенко С. Д. Європейський процес і Україна. О., 1996;
3. Ильин Ю. Д. История и право Европейского Союза: Учеб. пособ. Х., 1998;
4. Копійка В. В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна. К., 2005;
5. Україна–ЄС: від плану дій до посиленої угоди. К., 2007.

Бібліографічний опис:

Європейський союз / А. Ю. Мартинов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-17376>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).